

Streszczenie

Przyswajanie języka przez dziecko z perspektywy psycholingwistycznych teorii języka opiera się na oddziaływaniu czynników genetycznych, poznawczych, społecznych. Chomsky w proponowanej natywistycznej teorii akwizycji języka akcentuje aspekt genetyczny i argumentuje za istnieniem wrodzonego mechanizmu zdolności językowej. Natomiast wiodący przedstawiciele teorii kognitywnych, interakcyjnych, społeczno-pragmatycznych główne znaczenie dla procesu przyswajania języka przypisują czynnikom poznawczym, interakcyjnym i społecznym, dzięki którym poprzez mentalną reprezentację wiedzy i języka dziecko poznaje świat. Dodatkowo, współczesne osiągnięcia medycyny w zakresie badań neurobiologicznych i neurofizjologicznych, wzbogacając wiedzę lingwistyczną o aspekty dotyczące aktywności neuronów lustrzanych czy ucieleśnionej kognicji, dostarczają istotnych faktów o aktywności mózgowej człowieka. Nasuwa się wniosek, że żadna z teorii psycholingwistycznych w sposób kompleksowy nie wyjaśnia fenomenu przyswajania języka przez dziecko. Niezbędne zdaje się być zatem ujęcie integrujące wszystkie eksponowane w poszczególnych teoriach czynniki.

Zaprezentowana praca stanowi analizę zachowań językowych dzieci z dysharmonią neurorozwojową w postaci zaburzeń realizacji odruchowych reakcji kompleksu ustno-twarzowego w okresie prelingwalnym i wpisuje się w nurt badań potwierdzających słuszność zintegrowanego spojrzenia na zdolność językową człowieka.

Jak wynika z przeprowadzonych badań, zaburzenia w obrębie odruchowych reakcji prelingwalnych są jednymi z pierwszych symptomów zaburzeń/uszkodzeń ośrodkowego układu nerwowego, które mogą skutkować zakłóceniami rozwoju kompetencji językowej i komunikacyjnej. Wnioski te potwierdzają słuszność teorii natywistycznych akcentujących biologiczne determinanty przyswajania języka. Niemniej jednak, jak pokazują prezentowane w niniejszej pracy wyniki, kompetencja językowa i komunikacyjna badanych dzieci poprawia się dzięki intensywnej rehabilitacji i zajęciom terapeutycznym, którymi są one objęte, najczęściej od pierwszych miesięcy życia. A to nasuwa wniosek, że odpowiednie oddziaływania multisensoryczne podczas terapii integracji sensorycznej (SI), terapii pedagogiczno-psychologicznej i logopedycznej – ze szczególną ekspozycją na bodźce językowe i dbałością o jakość inputu – sprzyjają aktywacji i stymulują działanie wrodzonego mechanizmu językowego, o którym mówi Chomsky (w kontekście idealnego użytkownika języka). Działania rehabilitacyjne i terapeutyczne odpowiadają tym samym głównym założeniom teorii kognitywnych, interakcyjnych, społeczno-pragmatycznych i neurobiologicznych, jako że aktywizują procesy poznawcze, pobudzają pamięć, spostrzeganie, koncentrację, stymulują integrację sensoryczną bodźców, włączają elementy interakcyjno-społeczne poprzez komunikację językową. Dowodem pozytywnych efektów takich oddziaływań na kształtowanie się kompetencji językowej i komunikacyjnej są półroczne/roczne diagnozy funkcjonalne (logopedyczne, pedagogiczne i psychologiczne) pokazujące progres w porównaniu z wcześniejszymi ocenami diagnostycznymi.

Zatem wyniki prezentowane w niniejszej pracy, potwierdzając słuszność założeń poszczególnych psycholingwistycznych teorii języka (natywistycznych, kognitywnych, interakcyjnych społeczno-pragmatycznych czy koneksjonistycznych), wskazują na konieczność całościowego spojrzenia na fenomen przyswajania języka przez dziecko.

Jak pokazano w niniejszej pracy, dzieci z zaburzeniami odruchowych reakcji okresu prelingwalnego, u których zaobserwowano powyższe dysfunkcje, osiągnęły niższe wyniki ilościowe w kompetencjach receptywnych w porównaniu z dziećmi zdrowymi. Odnotowano u nich także trudności w zakresie rozumienia przyczynowo-skutkowego. Również wyniki ilościowe i jakościowe w zakresie kompetencji produktywnych odbiegały u tych dzieci znacząco od wyników osiągniętych przez ich rówieśników z

grup kontrolnych. U dzieci z zaburzeniami odruchowych reakcji okresu prelingwalnego stwierdzono znacznie więcej błędów artykulacyjnych w stosunku do dzieci zdrowych, zwłaszcza w grupach 4-6-latków. Wypowiedzi dzieci zdrowych charakteryzowały się większą złożonością i różnorodnością konstrukcji składniowych niż w przypadku dzieci z grup badanych. W każdym aspekcie przeprowadzanych badań, nawet czasu utrzymania koncentracji nad poszczególnymi zadaniami, dzieci z zaburzeniami odruchowych reakcji kompleksu ustno-twarzowego prezentowały dysharmonie i odbiegały od poziomu umiejętności poznawczych i językowych prezentowanych przez dzieci z grup kontrolnych.

Dlatego, co podkreślono szczególnie w niniejszej pracy, niezwykle istotne – dla zwiększenia efektywności przyswajania języka – jest jak najszybsze podjęcie interwencji terapeutycznej u dzieci urodzonych przedwcześnie lub z obciążonym wywiadem okołoporodowym, u których jednym lub jedynym pierwszym niepokojącym sygnałem jest trudność w realizacji odruchów ssania-potykania-oddychania w pierwszych dniach/tygodniach życia. Dalszymi konsekwencjami pogłębiających się zaburzeń w poborze pokarmu stają się bowiem zakłócenia w dojrzewaniu czynności motorycznych kompleksu ustno-twarzowego związanych z odgryzaniem, gryzieniem i żuciem. Brak podjętego treningu motorycznego artykulatorów, tj. języka, warg, policzków czy podniebienia może hamować pierwsze próby gaworzenia i produkcji dźwięków. W wyniku tego opóźnia się pierwszy prewerbalny dialog diady matka-dziecko, który jest niezbędnym elementem rozwoju komunikacji werbalnej małego dziecka. Noworodek/niemowlę otrzymuje w ograniczonym stopniu doświadczenia przetwarzania czuciowo-ruchowego, przez co wyższe ośrodki korowe i podkorowe mózgowia nie biorą tak aktywnego udziału w przetwarzaniu bodźców, w tym dźwięków mowy. Objęcie dziecka opieką terapeutyczną zwiększa jego szanse na zminimalizowanie skutków zakłóceń w obrębie ośrodkowego układu nerwowego. Odpowiednio ukierunkowane wsparcie terapeutyczne z wykorzystaniem indywidualnie dopasowanego do potrzeb dziecka inputu jest w stanie wpłynąć na neuroplastyczne właściwości mózgu.

Summary

The acquisition of a language by a child from the perspective of psycholinguistic theories of language is based on the influence of genetic, cognitive and social factors. Chomsky, in the proposed nativist theory of language acquisition, emphasizes the genetic aspect and confirms the existence of an innate mechanism of linguistic abilities. On the other hand, leading representatives of cognitive, interactional, and socio-pragmatic theories seek for the main meaning of the language learning process in the interactive and social factors, which represent mental perception of the world and provide possibility to acquire language by children. In addition, modern accomplishments in the field of neurobiological and neurophysiological research enrich linguistic knowledge about an activity of mirror neurons or embodied cognition, provide important facts about the human's brain activity. The conclusion is that none of the psycholinguistic theories comprehensively explain the phenomenon of language acquisition by a child. Therefore, an approach that integrates all the factors presented in the abovementioned theories seems necessary.

The presented work analyses the linguistic behaviors of children with neurodevelopmental disharmony in the form of impaired realization of the reflexive reactions of the oro-facial complex in the prelingual. The research confirms the integrated view of the human language abilities.

As results from the conducted research, disorders in reflexive prelingual responses are one of the first symptoms of central nervous system disorders / damage, which may result in disturbances of the language and communication skills development. These conclusions confirm the validity of the nativist theories accenting the biological determinants of language acquisition. Nevertheless, as presented later in the paper, the language and communication competences of the examined children are improved due to intensive rehabilitation and therapeutic activities, which they are covered, usually from the very first months of life. This suggests that multi-sensory interactions during sensory integration (SI), pedagogical, psychological and speech therapies along with accurate exposure to language quality input are conducive to activation and stimulate the innate mechanism of language offered by Chomsky (in the context of the ideal language user). Rehabilitative and therapeutic activities correspond to the main assumptions of cognitive, interactive, socio-pragmatic and neurobiological theories, as they activate cognitive processes, stimulate memory, perception, concentration, trigger sensory integration of stimuli, involve social and interactive elements through linguistic communication. The proof of the positive effects of such impacts on the linguistic and communication skills development are semi-annual / annual functional diagnoses (speech, pedagogical and psychological) showing progression in comparison to diagnostic assessments conducted earlier.

Thus, the results presented in this paper, confirm the assumptions of individual psycholinguistic theories of language (nativist, cognitive, interactive socio-pragmatic or connectionist), indicate the need for a holistic view of the phenomenon of a language acquisition by a child.

As shown in this paper, children with reflexive disorders in the prelingual phase, where such dysfunctions were observed, achieved lower quantitative results in receptive competences in comparison to healthy children. When it comes to understanding of cause-and-effect relationships difficulties were observed too. Also, the quantitative and qualitative results in terms of productive competences differed significantly from the results achieved by their peers from the control groups. The children with reflexive disorders of the prelingual reaction made significantly more articulation errors than the children without the disorder mentioned above, especially in groups of 4-6-year-olds. The statements constructed by the children from a control group were characterized by greater complexity and diversity of syntactic constructs than the ones constructed by the children from the study groups. For instance, the time of maintaining concentration on tasks, children with reflexive disorders of the oro-facial complex showed disharmonies and deviated from the level of cognitive and linguistic skills presented by children from control groups.

Therefore, as particularly emphasized in this work, in order to increase the efficiency of language acquisition, extremely important – in case of prematurely born children or with a perinatal burden - with first or only first alarming signal is difficulty in realizing the sucking-swallowing reflexes in the first days / weeks of life - is to undertake therapeutic intervention as soon as possible. Further consequences of the food intake disorder are disturbances in the maturation process of motor activities of the oro-facial complex associated with biting as well as biting and chewing. The lack of motor training of the articulators, i.e. the tongue, lips, cheeks or palate, may inhibit the first attempts at babbling and producing sounds. As a result, the first pre-verbal dialogue of the mother-child dyad is delayed, which is an indispensable element of the verbal communication development of a small child. The infant / baby receives a limited degree of sensory-motor processing experience, whereby higher cortical and sub-cerebral centers do not take such an active participation in the processing of stimuli, including speech sounds. Providing a child with therapeutic care increases its chances of minimizing the effects of disturbances within the central nervous system. Therefore, individually targeted therapeutic adapted the neuroplastic properties of the brain.